Het woud der verwachting in Suriname

Een literair festival als ontmoetingsplaats

Door Wim Rutgers

In 1997 vierde de Surinaamse *Schrijversgroep 77* haar vierde lustrum met een internationaal literair festival, waaraan onder meer medeoprichter van deze schrijversgroep Frank Martinus Arion en ook Diana Lebacs deelnamen, maar waar eveneens Rudy Wester, directeur van het Nederlands Literair Produktie- en Vertalingen Fonds aanwezig was als observator. Er werd besloten dat een dergelijk festival herhaling verdiende, niet alleen in Suriname maar ook elders. Zo werd twee jaar geleden onder meer op Aruba, Bonaire en Curaçao het festival 'De zee der verbeelding' georganiseerd, waaraan velen ongetwijfeld de beste herinneringen bewaren. Onder de titel 'Het woud der verwachting' kreeg Suriname zijn follow up van 12 tot 16 november 2002. Het ligt in de verwachting dat de Antillen in april 2003 weer aan de beurt zullen zijn, waarbij de organisatie wordt overgenomen door de Stichting Winternachten uit Den Haag, en waarbij deze keer ook dichters uit Zuid-Afrika en Indonesië betrokken zullen worden.

FORMULE

Op deze literaire festivals worden auteurs van diverse landen, culturen en talen bij elkaar gebracht. Zo worden deze festivals, door middel van voordrachten en discussie, tot een veelzijdige ontmoetingsplaats met de literatuur als middelpunt. *Het woud der verwachting* bracht een kleine week lang zestien auteurs uit Suriname, Curaçao en Nederland samen die de scholen voor voortgezet onderwijs bezochten en met hun creatieve werk in de avonduren optraden voor een algemeen publiek. Daarnaast werd er gediscussieerd over kinder- en jeugdliteratuur, door auteurs die geschiedenis schrijven én over de dit jaar verdedigde dissertatie van Michiel van Kempen over de Surinaamse literatuurgeschiedenis. Bovendien werd het festivalgebeuren aangegrepen om niet minder dan drie kinderboeken en twee poëziebundels te presenteren.

De festivaltitel 'Het woud der verwachting' slaat niet alleen op het Surinaamse oerwoud, maar was ook en vooral een eerbetoon aan Hella Haasse, die aan het festival zou deelnemen maar door ziekte van haar man verhinderd was. In de persoon van Adriaan van Dis, net niet in Indonesië geboren maar met tropenervaring en veel tropennostalgie, was er een waardige vervanger. Van Dis voelde zich als een vis in het Surinaamse water. Hij schreef dan ook niet voor niets literair werk en reisverhalen over Afrika. Na *Dubbelliefde* (1999) verscheen dit jaar de roman *Familieziek* (2002) van hem. In zijn voordrachten kwam de herinnering aan Indonesië en de tropen herhaaldelijk aan de orde.

DEELNEMERS

De jonge dichteres Hagar Peeters, intussen net afgestudeerd als kunsthistorica, die debuteerde met de bundel *Genoeg gedicht over de liefde vandaag* (1999) en die dit jaar over *Gerrit de Stotteraar en het onvoltooide streven* (2002) een boek schreef, zullen velen op Aruba, Bonaire en Curaçao zich nog wel herinneren door haar prachtige gedichten en haar expressieve wijze van voordragen. Ook Joost Zwagerman en Joke van Leeuwen zullen velen niet vergeten zijn van eerdere optredens tijdens boek- en filmfestivals die georganiseerd werden door de stichting Nana. Joke van Leeuwen is misschien alleen bekend van haar kinderboeken, maar liet dit keer een heel andere kant zien van haar veelzijdige literaire talent.

Naast deze vier Nederlandse auteurs waren er auteurs van Surinaamse herkomst zoals Cynthia McLeod die bekend is van haar historische romans over de Surinaamse joden uit de tijd van de slavernij en daarna, zoals *Hoe duur was de suiker* (1987) en *De vrije negerin Elisabeth, gevangene van kleur* (2000). Ellen Ombre was in 1996 op Curaçao, waar ze deelnam aan een door Stichting Nana georganiseerd boek- en filmfestival en is dus ook bij ons bekend. Ze publiceerde *Maalstroom* (1992), *Vrouwvreemd* (1994), *Wie goed bedoelt* (1996) en *Valse verlangens* (2000). Ze werkt aan een Surinaamse novelle die volgend jaar zal verschijnen. Clark Accords bekende debuut *De koningin van Paramaribo* (1999) heeft intussen de 25e druk bereikt.

Ik geef deze namen en al die titels om aan te tonen dat slechts auteurs met veel ervaring, die hun sporen ruimschoots verdiend hebben, aan het festival deelnamen. Frank Martinus Arion vertegenwoordigde Curaçao. Hij las tijdens het festival voor uit zijn vorig jaar verschenen verhalenbundel *De eeuwige hond* (2001).

Al deze auteurs droegen voor in het Nederlands, maar met de Surinaamse auteurs kwam de veeltaligheid binnen. De bekende Shrinivási die jarenlang op Curaçao gewoond en gewerkt heeft, presenteerde gedichten in het Sarnami en Nederlands, Michaël Slory in het Sranan, Nederlands en Spaans, de dichter Surianto in het Javaans met een eigen Nederlandse vertaling. John de Bye vertelde anecdotes naar aanleiding van zijn historische onderzoek, waarvan de twee romans over de vroegste geschiedenis van de Surinaamse joden, *Ter dood veroordeeld* (2000) en *Geloof, hoop en liefde* (2002) die in de Ñapa besproken zijn, het resultaat zijn. Zijn *Historische schetsen uit het Surinaamse Jodendom* werd ter gelegenheid van het festival gepresenteerd door Kees de Bakker van uitgeverij Conserve.

Tijdens het festival presenteerde de jonge Surinaamse uitgeverij Okopipi twee nieuwe dichtbundels van Bea Vianen en van Bernardo Ashetu.

Hoewel Bea Vianen vooral bekend en vooral in het voortgezet onderwijs veel gelezen is als prozaschrijfster met haar romans *Sarnami, hai* (1969), *Strafhok* (1971), *Ik eet, ik eet tot ik niet meer kan* (1972), *Het paradijs van Oranje* (1973) en *Geen onderdelen* (1979), heeft ze ook enkele minder bekende dichtbundels op haar naam staan, als *Cautal* (1965), *Liggend stilstaan bij blijvende momenten* (1974), *Over de grens* (1986), *Op het laatst krijgen we met z'n allen donderop* (1989) en *Is als het zo ruist een vermogen* (1993). Aan deze reeks werd op het festival een keuze uit haar latere gedichten toegevoegd, *Begraaf mij in dit gruis*. De bundel bevat een inleiding op Bea Vianens poëzie door Ton Wolf, en wordt afgesloten met een essay door Els Moor over haar vijf romans die van 1969 tot 1979 verschenen, en een primaire en secundaire bibliografie door Michiel van Kempen en Jan Bongers.

Een van de veel te weinig bekende dichters is wel Bernardo Ashetu, pseudoniem van Hendrik George van Ommeren (1929-1982), van wie in 1962 in de *Antilliaanse Cahiers* de dikke bundel *Yanacuna* door Cola Debrot bezorgd werd en die nu slechts nog maar bij weinigen bekend is. Helemaal onbekend was het dat deze eenzame dichter na zijn debuut nog veel meer geschreven had, waarvan nu een eerste keus, gemaakt door Michiel van Kempen, gepubliceerd wordt onder de titel *Marcel en andere gedichten*. Chandra van Binnendijk leidt in haar essay 'Bevrijding in Poëzieland' de nu voor het eerst in eigen land gepubliceerde dichter bij de lezer in. Donderdagmiddag was er een symposium over jeugdliteratuur, waaraan Rappa, Ismene Krishnadath en Francis Vriendwijk deelnamen. De laatste presenteerde drie nieuwe boeken voor jonge kinderen. Neerlandicus Rappa, pseudoniem van Robby Parabirsing, schrijft zowel voor kinderen als jong volwassenen, zijn populaire op leesplezier gerichte verhalen in het Surinaams-Nederlands. *Friktie tories* (1980), *Een vlek uit het verleden* (1982) en *De tapoe* (1995) zijn drie bekende titels. Zijn *Nieuwe Friktie Tories* is van 1999. Hij heeft een eigen uitgeverij, Ralicon, en ontplooit leesbevorderingsactiviteiten door middel van *De stripbieb* met korte verhalen en andere stukjes.

De recente jeugdroman van Ismene Krishnadath, *De opdracht van Fodewroko* (2001) is op het eerste oog een gewoon verhaal over een uitstapje van twee gezinnen met kinderen en vrienden in het oerwoud boven het van Blommestein stuwmeer. Maar het verandert als snel in een geheimzinnig avonturenverhaal vol sprookjesmotieven over zoektochten, over verschijningen en verdwijningen in grote rotsen en onder de waterspiegel, over klein worden zoals in *Alice in Wonderland*, over zeemeerminachtige figuren, over geheimzinnige eilanden met sirenes en over bosgeesten in het donkerste deel van het oerwoud. Zo worden allerlei in dit verhaal over elkaar heen buitelende traditionele sprookjesmotieven, orale verhaalelementen en de oude El Dorado-legende gesurinamiseerd. De prachtig blauwe morpho-vlinder, de grote aka, de toekan en vuurvliegjes wijzen steeds de weg naar volgende avonturen. De jongelui krijgen van de geheimzinnige Fodewroko de opdracht het goudmonster te verslaan. Zoals bekend vergiftigen de laatste jaren talrijke gouddelvers het bosmilieu met hun de natuur vernietigende wijze van moderne goudwinning. Ismene Krishnadath verbindt in haar jeugdroman de oude El Dorado-legende van de koloniale zoekers naar het legendarische goudland met de moderne goudwinning in Zuid-Suriname en de methodes van de hedendaagse gouddelvers. Zoals in Diana Lebacs' jeugdroman *Lichten boven Klein Bonaire*, zo is *De opdracht van Fodewroko* behalve een avonturenverhaal vol fantasie een pleidooi voor de bescherming van het milieu. De kinderen verslaan het monster en zo wordt een heel ecosysteem van de ondergang gered.

EEN GESCHIEDENIS

Michiel van Kempen heeft zich, na een vierjarig verblijf in Suriname van 1983 tot 1987, niet aflatend met de Surinaamse literatuur beziggehouden, wat na een groot aantal uitgaven als artikelen, interviews, overzichten, inleidingen, bloemlezingen, catalogi, bibliografieën, anthologieën, egodocumenten, documentaires en tijdschriftspecials nu geresulteerd heeft in *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur*, een dissertatie van vijf delen, 1489 pagina's, 2634 voetnoten, en een literatuurlijst van 112 dichtbedrukte pagina's, waarvan er ongeveer vijf met publicaties van Michiel van Kempen zelf.

De literatuurgeschiedenis vertelt de geschiedenis van de vroegste orale voortbrengselen tot in 1975 in Suriname onafhankelijk werd. In april 2003 zal er bij de Nederlandse uitgeverij De Geus een commerciële uitgave van de dissertatie verschijnen, waarin ook de jaren ná de onafhankelijkheid besproken zullen worden. U zult dus nog even moeten wachten om de grote lijnen én alle details van de Surinaamse literatuur te kunnen lezen.

Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur bestaat uit de drie delen: orale literatuur, koloniale literatuur en postkoloniale literatuur, waarbij Michiel van Kempen zich steeds vier vragen stelde: Waarover schreven de auteurs? Welke vorm gaven ze aan die onderwerpen? Onder welke omstandigheden werkten de schrijvers? Wat en wie hebben zij met hun werk bereikt? Hij werkt dat vervolgens in vijf periodes uit, vanaf het orale tijdperk vóór de letters tot het jaar van de onafhankelijkheid in 1975. De literatuur wordt systematisch contekstueel ingebed in het grotere geheel van de cultuurgeschiedenis, zoals politieke, economische, sociale en mentale achtergronden, demografische gegevens, culturele oriëntatie en organisatie van de verschillende bevolkingsgroepen, taalpolitiek en onderwijs, het literatuurbedrijf met zijn productie-, distributie- en consumptiekanalen, leesverenigingen, schrijversorganisaties en literaire prijzen. Elk hoofdstuk begint met een inleiding en wordt afgesloten met een samenvattende conclusie. Naast deze algemene tekst zijn er profielen en close ups waarin auteurs, stromingen, instituten en details extra gefocust worden. Twee kwaliteiten vallen daarbij op. Dat is ten eerste de leesbaarheid ondanks de uitvoerigheid. Ten tweede zal deze geschiedenis door zijn precisie, ook ver na eerste lezing, als naslagwerk blijven dienen.

Naast literatuurcriticus en literatuurhistoricus is Michiel van Kempen ook creatief schrijver. Hij publiceerde de roman *Plantage Lankmoedigheid* en enkele verhalenbundels. Gelijktijdig met het festival verscheen in Nederland *Pakistaanse nacht* van hem, een zevental verhalen over verliezers, fantasten en schlemielen, waarvan een paar verhalen zich in Suriname afspelen en het titelverhaal in de sfeer van Duizend-en-één-Nacht in Pakistan.

Net als indertijd op Aruba, Bonaire en Curaçao voor 'Een zee van verlangen' was er ook in Suriname veel belangstelling voor het festival 'Het woud der verwachting', zowel in Nickerie als in Paramaribo. Honderden belangstellenden kwamen elke avond niet alleen kijken en luisteren, maar maakten ook gebruik van de gelegenheid om boeken van de aanwezige auteurs te kopen. De omzet van de boekhandel betekent een meer blijvende belangstelling voor lezen en het literaire boek. "Een festival gaat voorbij maar boeken blijven," schreef NLPVF-directeur Rudy Wester dan ook terecht in het programmaboekje.

'Geen geslaagd festival zonder protest', wordt er wel eens gezegd. De ironie wilde dat dit protest juist uit de kringen van 'Schrijversgroep 77' kwam, de auteursorganisatie die in 1997 het initiatief had genomen en die zich nu te weinig bij het festival betrokken voelde. Maar niet minder dan tien Surinaamse auteurs waren nadrukkelijk aanwezig en kregen veel weerklank. Zo was het festival een uitstekende gelegenheid om door de ontmoeting met internationale schrijvers over de grenzen van het eigen land heen te kijken. Men zal zich het festival in Suriname ongetwijfeld nog lang herinneren. Wij hebben iets om in april naar uit te kijken.

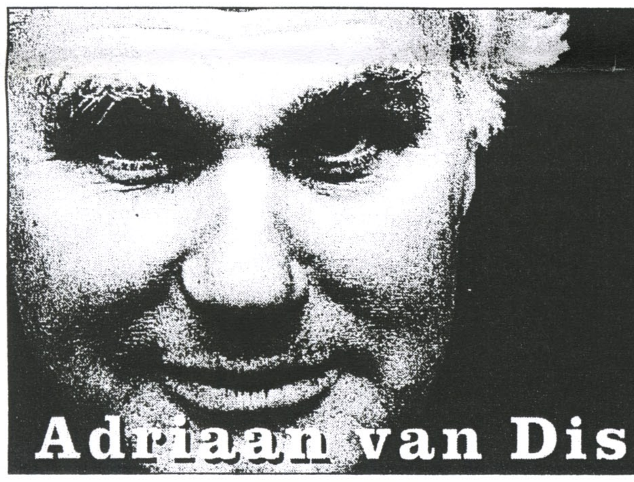

Van Dis voelde zich als een vis in het Surinaamse water.

Clark Accords bekende debuut De koningin van Paramaribo (1999) heeft intussen de 25e druk bereikt.

BIBLIOGRAFIE

Bernardo Ashetu: *Marcel en andere gedichten*
Paramaribo: Uitgeverij Okopipi 2002
32 pagina's
ISBN 99914 64 07 7

Michiel van Kempen: *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur.*
Dissertatie Universiteit van Amsterdam;
Vijf delen van resp. 107, 223, 376, 568 en 216 pagina's; Verdedigd op 5 juni 2002
Paramaribo: Uitgeverij Okopipi

Michiel van Kempen: *Pakistaanse nacht*
Haarlem: In de Knipscheer 2002
183 pagina's
ISBN 90 6265 547 5

Ismene Krishnadath: *Veren voor de piai* (1992, vierde druk 2001), *Satyem* (1995), *De opdracht van Fodewroko* (2001)
Paramaribo: Publishing Services Suriname

Bea Vianen: *Begraaf mij in dit gruis*
Paramaribo: Uitgeverij Okopipi 2002
73 pagina's
ISBN 99914 64 08 5